

بررسی تطبیقی کمیسیون ترویج و حمایت از حقوق بشر و

کمیته مشورتی شورای حقوق بشر

فریبا نواب دانشمند^{۱*}، سید محمد هاشمی^۲، امیرحسین رنجبریان^۳

چکیده

«کمیسیون فرعی جلوگیری از تبعیض و حمایت از اقلیت‌ها»، اصلی‌ترین نهاد فرعی «کمیسیون حقوق بشر» بود که آن را در انجام وظایفش در ترویج و حمایت از حقوق بشر یاری می‌کرد. این کمیسیون فرعی پس از مدتی به «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» تغییر نام داد. کارکرد اصلی کمیسیون فرعی انجام مطالعات و ارائه توصیه در خصوص مسائل مختلف حقوق بشر به کمیسیون حقوق بشر بود. پس از انحلال کمیسیون حقوق بشر و جایگزینی آن با شورای حقوق بشر در سال ۲۰۰۶ این شورا اقدام به ایجاد نهادهای مختلف کرد که برخی از آنها جدید و برخی دیگر به‌نوعی ادامه نهادهای قبلی محسوب می‌شدند. براساس سند نهادسازی شورای حقوق بشر «کمیته مشورتی» به‌عنوان نهاد جایگزین «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» ایجاد شد و به ارائه مشورت و انجام مطالعه در زمینه‌های تعیین شده توسط شورا می‌پردازد. این تحقیق که به بررسی عملکرد و نقش این دو نهاد در حمایت و ترویج حقوق بشر و تحقق اهداف سازمان ملل متحد پرداخته، نشان داده است که کمیسیون فرعی اختیارات و صلاحیت‌های گسترده‌تری نسبت به کمیته مشورتی داشت و این اختیارات امکان تأثیرگذاری بیشتری را برای آن نهاد فراهم ساخته بود. با وجود این کمیته مشورتی نیز در محدوده اختیاراتش، توانسته است گزارش‌ها و مطالعات دقیقی را انجام دهد و توجه جهانیان و شورای حقوق بشر را به برخی از موضوعات جلب کند.

کلیدواژگان

حقوق بشر، شورای حقوق بشر، کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر، کمیته مشورتی، کمیسیون حقوق بشر.

۱. دانش‌آموخته دوره دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
Email: fnavabdaneshmand@yahoo.com

۲. استاد، گروه حقوق بشر، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
Email: dr.sm.hashemi@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
Email: ranjbarian@gmail.com

مقدمه

«کمیسیون حقوق بشر» نهاد فرعی شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد (اکوسوک)^۱ بود (Freedman, 2013:14) که در سال ۱۹۴۶ براساس ماده ۶۸ منشور ملل متحد و طبق قطعنامه شماره ۵ مورخ ۱۹۴۶ این شورا تأسیس شد (Lawson, 1996:271) و مسئولیت ترویج و حمایت از حقوق بشر را بر عهده داشت. این کمیسیون در انجام مأموریت خود از کمک «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر»، تعدادی «گروه‌های کاری»^۲، شبکه‌ای از «کارشناسان مستقل»، نمایندگان و گزارشگران برخوردار بود (OHCHR^۳, 2016).

«کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» وظیفه کمک رساندن به کمیسیون حقوق بشر و اجرای هر نوع اقدامی را که ممکن بود از سوی شورای اقتصادی و اجتماعی یا کمیسیون حقوق بشر به آن تفویض شود، بر عهده داشت. مطالعاتی که کمیسیون فرعی انجام می‌داد، جنبه‌های مختلف تحقق حقوق بشر، اجرای عدالت، مبارزه با تبعیض و حمایت از حقوق بشر اقلیت‌ها و مردمان بومی و سایر گروه‌های آسیب‌پذیر را مورد توجه قرار می‌داد و در مواردی براساس مطالعاتی که انجام می‌داد، توصیه‌هایی ارائه می‌کرد (OHCHR^۴, 2016).

پس از انحلال کمیسیون حقوق بشر، در سال ۲۰۰۶ بر طبق سند نهادسازی شورای حقوق بشر «کمیته مشورتی» به‌عنوان جایگزین «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» ایجاد شد. خدمات این کمیته محدود به مسائل واقع در صلاحیت شورا (که همان ترویج و حمایت بین المللی از حقوق بشر است) است و فقط می‌تواند پیشنهادهای خود را در مورد بهبود و مؤثرتر شدن آیین‌های کار شورا و انجام پژوهش‌ها به آن رکن ارائه کند (بیگزاده، ۱۳۸۹: ۶۰۰).

این پژوهش با هدف مقایسه اجمالی دو نهاد مذکور و کارکرد و نقش آنها در تحقق اهداف سازمان ملل در زمینه حقوق بشر صورت گرفته است؛ در بخش نخست «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» و در بخش دوم «کمیته مشورتی» شورای حقوق بشر بررسی شده است.

کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر^۵۱. کمیسیون فرعی جلوگیری از تبعیض و حمایت از اقلیت‌ها^۶

براساس قطعنامه شماره ۹ (II) مورخ ۲۱ ژوئن ۱۹۴۶ شورای اقتصادی و اجتماعی (سجادی،

1. ECOSOC

2. Working Groups

3. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CHR/Pages/CommissionOnHumanRights.aspx>

4. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SC/Pages/SubCommission.aspx>

5. Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights

6. Sub – commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities

۱۳۷۹: ۳۲) در نخستین نشست کمیسیون حقوق بشر در سال ۱۹۴۷، «کمیسیون فرعی جلوگیری از تبعیض و حمایت از اقلیت‌ها» تأسیس شد (ECOSOC, RES.9 (II), 1946). در سال ۱۹۹۹ «کمیسیون فرعی جلوگیری از تبعیض و حمایت از اقلیت‌ها» به موجب قطعنامه ۱۹۹۹/۲۵۶ (Decision 1999/256, E/1999/99 (p.127)) شورای اقتصادی و اجتماعی به «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» تغییر نام داد (UN News, 25 August 2006).

۲. ترکیب کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر

در ابتدا اعضای «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» (از این پس، کمیسیون فرعی) مرکب از ۱۲ نفر بود که در نهایت به ۲۶ عضو رسید. این افراد در ظرفیت شخصی به‌عنوان کارشناس و نه نمایندگان دولت‌ها انتخاب می‌شدند (United Nations, 1995: 17). هر عضو می‌توانست یک دستیار علی‌البدل و جانشین که او هم کارشناس در زمینه حقوق بشر بود، داشته باشد. بر کیفیت کاندیداها تأکید می‌شد. آنها توسط کمیسیون حقوق بشر براساس تقسیمات عادلانه جغرافیایی انتخاب می‌شدند. ۷ کارشناس از کشورهای آفریقایی، ۵ کارشناس از کشورهای آسیایی، ۵ کارشناس از کشورهای آمریکای لاتین، ۳ کارشناس از کشورهای اروپای شرقی و ۶ کارشناس از اروپای غربی و دیگر کشورها انتخاب می‌شدند. آنها به مدت ۴ سال انجام وظیفه می‌کردند (Lawson, 1996:1414).

۳. وظایف و آیین کار کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر

کمیسیون فرعی اغلب به‌عنوان «اتاق فکر» کمیسیون حقوق بشر توصیف می‌شد و کارکرد عمده آن، براساس قطعنامه E/1371 که در نشست پنجم کمیسیون حقوق بشر در سال ۱۹۴۹ تصویب شد، مطالعه در زمینه حقوق بشر، در پرتو اعلامیه جهانی حقوق بشر، ارائه توصیه‌هایی به کمیسیون حقوق بشر در مورد پیشگیری از هر نوع تبعیض در خصوص حقوق بشر و آزادی‌های اساسی و حمایت ملی، مذهبی، نژادی و زبانی از اقلیت‌ها بود (OHCHR, 2016). کیفیت و ماهیت نامحدود مأموریت کمیسیون فرعی، به کمیسیون حقوق بشر و شورای اقتصادی اجتماعی اجازه داد به تدریج صلاحیت کمیسیون فرعی را فراتر از مشکلات تبعیض و اقلیت‌ها گسترش دهد، بنابراین کمیسیون در دهه بعدی فعالیتش به مسائل و مشکلات حقوق بشر به‌طور کلی پرداخت (United Nations and Human Rights, 1995:17). این کمیسیون نشست سالانه‌ای در ماه جولای / آگوست به مدت ۳ هفته برگزار می‌کرد (OHCHR, 2016) و گزارشی به کمیسیون حقوق بشر ارائه می‌داد (United Nations and Human Rights, 1995:17).

در مورد آیین کار کمیسیون فرعی باید گفت مانند کمیسیون حقوق بشر در انجام وظایف و فعالیت‌های خود براساس قواعد «آیین کار کمیسیون‌های اجرایی شورای اقتصادی و اجتماعی»^۱ عمل می‌کرد. (Center For Human Rights, United Nations, 1987:8-9) و این کمیسیون می‌توانست در ارتباط با برخی مسائل که در زمینه وظایفش بود، قطعنامه‌ها و تصمیماتی تصویب کند، اما در خصوص مسائل دیگر پیش‌نویس قطعنامه‌ها و تصمیمات را برای ملاحظه توسط کمیسیون حقوق بشر و شورای اقتصادی و اجتماعی تهیه می‌کرد (ECOSOC, 1992, E/5975/Rev.1). همچنین به اتهامات مربوط به نقض اساسی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی طبق رویه مقرر شده توسط شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد (۱۵۰۳) رسیدگی می‌کرد (آقائی، ۱۳۷۶: ۱۴۵-۱۴۴).

کمیسیون فرعی در انجام وظایف خود از «گزارشگران ویژه» و «گروه‌های کاری» یاری می‌گرفت (OHCHR, 2005:3). این

کمیسیون اقدام به ایجاد «گروه‌های کاری» کرد که آنها مجامعی جهت تعامل بین حکومت‌ها و جامعه مدنی در خصوص حقوق مردم بومی، اقلیت‌ها و سایر موضوعات خاص حقوق بشری بودند (میرعباسی، ۱۳۸۸: ۷۶-۷۵). این گروه‌ها از پنج کارشناس که از اعضای کمیسیون فرعی بودند، تشکیل می‌شدند و وظیفه تحقیق و توصیه در خصوص مسائل و مشکلات ویژه حقوق بشری را بر عهده داشتند (OHCHR, 2005: 3-4).

گروه‌های کاری قبل، بعد و در حین اجلاس سالیانه کمیسیون فرعی تشکیل جلسه می‌دادند (ECOSOC, 1982, Para, 21).

این گروه‌ها عبارت بودند از: ۱. گروه کاری اقلیت‌ها، ۲. شرکت‌های چندملیتی، ۳. اجرای عدالت، ۴. ضد تروریسم، ۵. اشکال معاصر بردگی، ۶. مردمان بومی، ۷. مکاتبات و ۸. مجمع اجتماعی^۲ (OHCHR, 2016).

همچنین کمیسیون فرعی دارای چند گروه کاری موقت مانند «گروه کاری مربوط به بازداشت‌های خودسرانه» و «گروه کاری اقدامات سنتی که بر سلامت زنان و کودکان مؤثر می‌باشد»، بود (میرعباسی، ۱۳۸۸: ۷۶).

سازمان‌های غیردولتی که دارای مقام مشورتی بودند نیز حق مشارکت در کار این کمیسیون را داشتند و این سازمان‌ها به تدریج نفوذ خود را در این سازمان گسترش دادند.

(United Nations and Human Rights, 1995: 17)

1. Rules of Procedure of the Functional Commissions of the Economic and Social Council, E/5975/Rev.1, 1992

2. <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SC/Pages/WG.aspx>

۴. عملکرد کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر

کمیسیون فرعی به اتهامات مربوط به نقض اساسی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی طبق رویه ۱۵۰۳ مقرر به وسیله شورای اقتصادی و اجتماعی رسیدگی می‌کرد و در برخی امور، اقدام به تصویب قطعنامه یا اتخاذ تصمیم می‌کرد و در مواردی دیگر، پیش‌نویس قطعنامه‌هایی را برای ملاحظه کمیسیون حقوق بشر و شورای اقتصادی و اجتماعی تهیه می‌کرد (آقائی، ۱۳۷۶: ۱۴۵-۱۴۴). در مجموع کمیسیون فرعی در طول مدت حیات خود ۷۳ مورد مطالعه در خصوص موضوع‌های مختلف انجام داد (Alston, Goodman, 1996: 698). برخی از این موضوعات عبارت بودند از: بردگی، بهره‌کشی از نیروی کار غیرقانونی، آثار منفی کمک‌های سیاسی، نظامی و اقتصادی به رژیم‌های استعماری و نژادپرست در جنوب آفریقا بر مسائل حقوق بشر، مسئله قابلیت اعمال مقررات موجود بین‌المللی برای حمایت از حقوق بشر افرادی که تبعه کشور محل سکونت خود نیستند، حقوق افراد متعلق به اقلیت‌های مذهبی، قومی و زبانی، اجرای قطعنامه‌های سازمان ملل درباره حقوق خودمختاری مردمی که تحت تسلط استعمار بیگانگان قرار دارند، مسئله تبعیض علیه اقوام بومی، مسئله پیشگیری و مجازات جنایت نسل‌کشی (مهرپور، ۱۳۷۴: ۳۴۷). در سال‌های اخیر، تروریسم، جهانی شدن، فعالیت‌های شرکت‌های چندملیتی، بیگانه‌هراسی، حقوق مالکیت معنوی، حقوق زنان و ارائه راه‌حل‌های پیشگیری از خشونت علیه زنان، زنان زندانی، اشکال معاصر بردگی، مسائل مربوط به پناهندگان، حق شرط به معاهدات حقوق بشر، حقوق بشر و بیوتکنولوژی و تأثیر بردباری بر برخورداری از حقوق بشر. در ذیل به تشریح برخی از اقدامات کمیسیون می‌پردازیم:

۴.۱. اقلیت‌ها

یکی از علل ایجاد کمیسیون فرعی، «حمایت از حقوق اقلیت‌ها» بود و یکی از نخستین مطالعاتی که این کمیسیون انجام داده، مربوط به حقوق اشخاص متعلق به اقلیت‌های ملی یا قومی، دینی و زبانی است (لوین، ۱۳۷۷: ۶۷).

کمیسیون فرعی در سال ۱۹۵۴ مفهوم «اقلیت» را بدین شرح توصیف کرد: «واژه اقلیت فقط شامل آن دسته گروه‌های غیرحاکمی می‌شود که دارای ویژگی‌ها و خصایص کاملاً متفاوت پایدار قومی، مذهبی یا زبانی نسبت به بقیه جمعیت بوده و اراده‌شان فقط بر این ویژگی‌ها قرار گرفته است (زمانی، ۱۳۸۴: ۱۵۲-۱۵۱)، اما مشکل فقدان تعریفی دقیق از اقلیت‌ها همچنان ادامه داشت. از این‌رو در سال ۱۹۷۹ کپوتورتی^۱، پروفیسور ایتالیایی عضو کمیسیون فرعی،

مأموریت یافت که در مورد ماده ۱۲۷ میثاق حقوق مدنی - سیاسی مطالعه و مفهوم واژه اقلیت را تبیین کند. و باصطلاح «اقلیت» را به نحو زیر تعریف کرد: «اقلیت از لحاظ کمی گروهی است که کمتر از بقیه جمعیت یک کشور بوده، اعضای آن در یک وضعیت غیرحاکم‌اند، اتباع آن کشور به شمار آمده، دارای خصایص قومی، مذهبی یا زبانی متفاوت از بقیه جمعیت هستند و این امر را متجلی ساخته‌اند که فقط در فرهنگ، رسوم، مذهب یا زبان خود دارای حس همبستگی‌اند» (Capotriti, 1979, UN study / CN.4/ sub.2/38/RcV.1).

درباره مفهوم «حمایت» نیز کمیسیون فرعی، در تفسیری که از ماده ۲۷ میثاق حقوق مدنی و سیاسی ارائه کرده، این مفهوم را بدین نحو بیان داشته است که «حمایت از اقلیت‌ها» عبارت است از: «حمایت از گروه‌های غیرحاکم و ضمن اینکه در کل خواهان تساوی رفتار با اکثریت هستند، برای حفظ ویژگی‌های اساسی خود که آنها را از اکثریت جامعه متمایز می‌سازد، خواستار رفتاری متفاوت‌اند» (Desclenes, UNDOC/ CN.4/sab02/1985/SR. 13). اقدامات در زمینه حمایت بین‌المللی از اقلیت‌ها ادامه داشت و در سال ۱۹۹۵، کمیسیون ترویج و حمایت از حقوق بشر «گروه کاری حقوق اقلیت‌ها» را ایجاد کرد (زمانی، ۱۳۸۴: ۱۷۱-۱۶۶).

۲.۴. تبعیض

کمیسیون فرعی از سال ۱۹۵۲ به مطالعه جنبه‌های اساسی «تبعیض» در شئون مختلف زندگی پرداخته است، مانند تبعیض در آموزش و پرورش، تبعیض در استخدام و اشتغال، تبعیض در مورد حقوق و رویه‌های مذهبی و در مورد حقوق سیاسی، تبعیض نسبت به حق کلیه افراد به ترک هر کشوری، از جمله کشور خود و مراجعت به کشور خویش، تبعیض علیه اشخاصی که والدینشان ازدواج نکرده‌اند، برابری در اجرای عدالت و تبعیضات نژادی در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.

کمیسیون از سال ۱۹۵۲ به مطالعه تبعیض در امر آموزش پرداخت و آن را در سال ۱۹۵۶ به پایان رساند. پیرو آن کنفرانس عمومی یونسکو در ۱۴ دسامبر ۱۹۶۰ یک کنوانسیون^۲ و توصیه علیه تبعیض در امر آموزش و پرورش را به تصویب رساند.

در سال ۱۹۵۳ به ابتکار کمیسیون، سازمان ملل از سازمان بین‌المللی کار درخواست کرد مطالعه‌ای درباره تبعیض در استخدام و اشتغال انجام دهد. در نتیجه این مطالعه سازمان بین‌المللی کار در ۲۵ ژوئن ۱۹۵۸ یک میثاق و یک توصیه در مورد «تبعیض در استخدام و

۱. ماده ۲۷- «در کشورهایی که اقلیت‌های نژادی، مذهبی یا زبانی وجود دارند، اشخاص متعلق به اقلیت‌های مزبور را نمی‌توان از این حق محروم نمود که مجتمعاً با سایر افراد گروه خودشان از فرهنگ خاص خود متمتع شوند و به دین خود متدین بوده و بر طبق آن عمل کنند یا به زبان خود تکلم نمایند».

2. UNESCO, Convention against Discrimination in Education, 14 December 1960, ED/2003/CONV/H/1

اشتغال» تصویب کرد. هر یک از کشورهایی که این میثاق را تصویب کرده‌اند، متعهد شده‌اند که یک سیاست ملی برای ترویج برابری در اشتغال و استخدام اتخاذ کنند.

کمیسیون فرعی در ژانویه ۱۹۶۰ نگرانی عمیق خود را درباره مظاهر و اشکال تبعیض نژادی و مذهبی که در اواخر سال ۱۹۵۹ و اوایل سال ۱۹۶۰ در کشورهای مختلف بروز کرده بود، ابراز داشت. مجمع عمومی در سال ۱۹۶۰ طی قطعنامه‌ای براساس توصیه‌های این کمیسیون و همچنین کمیسیون حقوق بشر این مظاهر را تقبیح کرد و آنها را ناقض منشور ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر دانست و از دولت‌ها خواست که کلیه اقدامات لازم را برای جلوگیری از این گونه اعمال به عمل آورند. در سال ۱۹۶۳ «اعلامیه ملل متحد در مورد رفع کلیه انواع تبعیض نژادی» به اتفاق آرا به تصویب مجمع عمومی رسید و دو سال بعد «کنوانسیون بین‌المللی رفع کلیه انواع تبعیض نژادی» به تصویب مجمع عمومی رسید (فراسیون، ۱۳۵۴: ۶۰۷-۶۰۵).

۳.۴. نسل‌کشی

در اواسط دهه ۱۹۷۰ که هنوز کنوانسیون نسل‌کشی توسط همه اعضای شورای امنیت تصویب نشده بود، اعضای کمیسیون فرعی تصمیم گرفتند که موضوع نسل‌کشی را بررسی کنند که این امر به چاپ گزارش ره‌اشیانکیکو^۱ در سال ۱۹۷۸ و گزارش ویتاکر در سال ۱۹۸۵ منجر شد.

در سال ۱۹۷۳ ره‌اشیانکیکو گزارشی در خصوص مسئله پیشگیری و مجازات جرم نسل‌کشی تهیه کرد. این گزارش در سی‌ویکمین نشست کمیسیون فرعی به تصویب رسید (Ruhashyankiko, 1979, E/CN.4/Sub.2/416). او در گزارش خود پیشنهاد کرد که جرم نسل‌کشی مثل دزدی دریایی تحت «صلاحیت جهانی» قرار گیرد و یک دیوان کیفری بین‌المللی که به جرم نسل‌کشی رسیدگی کند، ایجاد شود. در سال ۱۹۸۳ گزارشگر جدیدی که از اعضای کمیسیون فرعی بود، به نام بنجامین ویتاکر^۲ برای تجدیدنظر و به‌روز کردن گزارش قبلی منصوب شد. وی گزارشی با عنوان گزارش «بازنگری شده و به‌روز در خصوص مسئله پیشگیری از جرم نسل‌کشی» ارائه کرد که در سی‌وهشتمین نشست کمیسیون فرعی در سال ۱۹۸۵ تصویب شد (Whitaker, E/CN.4/Sub.2/1985/6, 2 July 1985).

کمیسیون در سال‌های ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴ توصیه کرد که برای تسهیل تعقیب نسل‌کشی اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری تهیه و برای بررسی گزارش‌هایی که کشورها تحت ماده ۵ کنوانسیون نسل‌کشی بر عهده دارند، کمیته‌ای بین‌المللی ایجاد شود.

کمیسیون در قطعنامه‌ای که در ۳ آگوست ۱۹۹۵ صادر کرد تصریح نمود: نسل‌کشی واقعی

1. Ruhashyankiko
2. Whitaker

به طور عظیم و گسترده و به روشی نظام مند علیه جمعیت شهری در بوسنی و هرزگوین و اغلب در حضور نیروهای سازمان ملل ارتکاب یافته است (Sub-Commission, 1995, resolution 1995/1 (6th Meeting)).

کمیسیون فرعی دو طرح یکی در سال ۱۹۹۶ (Sub-Commission, 1996, resolution 1996/16 و دومی را در سال ۱۹۹۷ (Open document Sub-Commission, 1997, resolution 1997/36) تصویب کرد. این دو قطعنامه فهرستی از سلاح‌های کشتار جمعی یا سلاح‌های غیرهدفمند یا آنهایی را که ماهیتاً موجب صدمه بیش از حد می‌شوند یا موجب رنج غیرضروری هستند، برشمردند و از همه دولت‌ها خواستند که از تولید و انتشار چنین سلاح‌هایی خودداری کنند. همچنین کمیسیون درخواست کرد اوراق کاری^۱ در چارچوب حقوق بشر و هنجارهای بشردوستانه و تسلیحات تهیه شود. این اوراق در سال ۲۰۰۲ توسط آقای ین سیک (Yeung Sik, 2002, E/CN.4/Sub.2/2002/38) مطابق با قطعنامه ۳۶/۲۰۰۲ به کمیسیون فرعی ارائه شد. (wikipedia, 2016).

۴.۴. تحریم‌های شورای امنیت

کمیسیون فرعی در خصوص تحریم‌های شورای امنیت و حقوق بشر، قطعنامه‌ها و تصمیم‌هایی در سال‌های ۱۹۹۱، ۱۹۹۷ و ۱۹۹۸ تصویب کرد. در قطعنامه شماره ۳۵/۱۹۹۷ با عنوان «عواقب ناگوار تحریم‌های اقتصادی بر بهره‌مندی از حقوق بشر» اظهار داشت: «تحریم‌های اقتصادی به صورت بسیار جدی بر مردم بی‌گناه به ویژه ضعیف، فقرا، زنان و کودکان تأثیر منفی می‌گذارند و... اختلاف در توزیع درآمدها را وخیم‌تر می‌کنند». کمیسیون از تمامی کشورهای ذی‌ربط درخواست کرد تا در خصوص تصویب تحریم‌های اقتصادی تجدیدنظر کنند.

در سال ۲۰۰۰ بوسیوت^۲ گزارشی با عنوان «نتایج منفی تحریم‌های اقتصادی بر بهره‌مندی از حقوق بشر» به کمیسیون فرعی ارائه کرد و در آگوست همان سال کمیسیون مذکور قطعنامه جدیدی را در خصوص حقوق بشر و عواقب بشردوستانه تحریم‌ها از جمله تحریم‌های اقتصادی به تصویب رساند و در آن از کمیسیون حقوق بشر درخواست نکرد تا توصیه‌های زیر را ارائه کند:

۱. تمامی نهادهای مربوطه، ارگان‌ها و آژانس‌های سازمان ملل اصول حقوق بشر و حقوق بشردوستانه را رعایت و اجرا کنند؛

۲. در گام اول شورای امنیت استفاده از سازوکار تحریم‌ها را کاهش داده و از طریق تجویز واردات کالاهای مصرفی و به ویژه تضمین دسترسی به غذا و کالاهای پزشکی، دارویی و سایر محصولات حیاتی برای بهداشت مردم، در تمامی موارد تأثیر منفی آن را بر شهروندان از بین

1. Working Paper

2. Marc Bossuyt

ببرد. در همین قطعنامه، کمیسیون جامعه بین‌المللی را به اتخاذ اقدامات سریع و مناسب برای کاهش آلام مردمی که تحت تأثیر تحریم‌های اعمال شده علیه کشورشان قرار ترغیب می‌کند (عمادی، ۱۳۹۱: ۱۴۹-۱۲۹).

۴.۵. انحلال کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر

در سال ۱۹۴۸ که مطالعه در زمینه حقوق بشر رونق گرفته بود، کمیسیون فرعی تأسیس شد تا قواعد حقوق بشری را در زمینه‌های جلوگیری و رفع هر گونه تبعیض و حمایت از اقلیت‌ها به کمیسیون حقوق بشر توصیه کند. مقرر شده بود که نقش‌های دیگری هم به آن محول شود. با اینکه تجدیدنظر رسمی در حوزه مأموریت و اختیارات کمیسیون فرعی انجام نگرفت، ولی از اختیارات اولیه کمیسیون تفاسیر موسع و گسترده‌ای صورت گرفت و فعالیت‌های آن بنابر تقاضای کمیسیون حقوق بشر و شورای اقتصادی و اجتماعی به نحو چشمگیری بسط و توسعه یافت. به علاوه کمیسیون فرعی هم مکرراً با تفاسیری که از حوزه کاری خود به عمل می‌آورد، موجبات گسترش آن را فراهم می‌ساخت که برخی از آنها (و نه همه آنها) مورد قبول کمیسیون هم قرار گرفت (Eide, A, 1996: 211-264). به تدریج این رکن فرعی شخصیت مستقل تری از والد خود پیدا کرد و در نتیجه پس از تأسیس آن اختلاف‌نظرها در خصوص نقش این کمیسیون فرعی پدیدار شد. با اینکه کمیسیون حقوق بشر نقش مفید کمیسیون فرعی را انکارناپذیر می‌دانست، رابطه بین این دو ارگان هیچ‌گاه هماهنگی لازم را نداشت.

با انحلال کمیسیون حقوق بشر، کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر نیز منحل شد (بیگزاده، ۱۳۸۹: ۶۰۰). در ۱۵ مارس ۲۰۰۶ متعاقب تصویب قطعنامه ۶۰/۲۵۱، به وسیله مجمع عمومی با عنوان «شورای حقوق بشر» همه مأموریت‌ها، سازوکارها، وظایف و مسئولیت‌های کمیسیون حقوق بشر و از جمله کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر به شورای حقوق بشر محول شد (A/ Res/ 60/ 251, 2006, Para 6).

آخرین جلسه کمیسیون فرعی در آگوست ۲۰۰۶ تشکیل شد (OHCHR, 2016). در این جلسه نهایی، کمیسیون فرعی ایجاد یک کمیته مشورت‌دهنده در زمینه حقوق بشر به شورای حقوق بشر را توصیه کرد (Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, Res. 2/2, 2006).

در سپتامبر ۲۰۰۷ شورای حقوق بشر تصمیم به ایجاد کمیته مشورتی برای فراهم کردن مشورت کارشناسانه گرفت (Human Rights Council Advisory Committee, 2009) و «کمیته مشورتی» جایگزین «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» شد.

کمیته مشورتی شورای حقوق بشر^۱

کمیته مشورتی به عنوان یک گروه کارشناسی و به منزله «اتاق فکر» شورای حقوق بشر و زیر نظر این شورا عمل می کند. کار این کمیته ارائه خدمات کارشناسی به شورا است (بیگزاده، ۱۳۸۹: ۶۰۰). کمیته مشورتی ضمن بهره گیری از تجربه های گذشته، مشکلات و مسائل مبتلا به «کمیسیون فرعی ترویج و حمایت حقوق بشر» سابق، نقاط قوت آن را تقویت و در راه پیشبرد اهداف نظام حقوق بشر فعالیت می کند.

کمیته مشورتی مسائلی را که از سوی شورا به آن محول می شود، بررسی و مطالعه کرده و نظرهای خود را طی گزارشی به شورا اعلام می کند. می توان گفت که براساس پروسه و روند تعیین شده، زمینه انعقاد و شکل گیری بسیاری از مسائل محتوایی حقوق بشر در شورا، از کمیته مزبور شروع و نهایی خواهد شد (امید زمانی، ۱۳۸۹: ۷۰). دولت های عضو و همچنین ناظران می توانند در کارهای کمیته مشورتی مشارکت کنند (Human Rights Council, Res. 5/1, 2007: Para 83).

برخلاف کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر، کمیته مشورتی حق صدور هیچ گونه قطعنامه، تصمیم و بیانیه را ندارد (دین، ۱۳۸۴: ج ۱: ۱۰۴۴)، بنابراین کمیته فضای اندکی برای ابتکار دارد و این محدودیت به دلیل گرایشی بوده است که در سراسر سال های حیات کمیسیون حقوق بشر قبلی وجود داشته است.

کمیته مشورتی باید در طول سال دو نشست را حداکثر در ده روز کاری برگزار کند. با تأیید شورا، کمیته مشورتی می تواند جلسه های اضافی در شرایط ویژه برگزار کند. کمیته حق ایجاد ارکان فرعی را نخواهد داشت، مگر آنکه شورا اجازه دهد (Human Rights Council, Res. 5/1, 2007: Para 79-82).

۱. ترکیب کمیته مشورتی

کمیته مشورتی متشکل از هجده کارشناس است که در ظرفیت شخصی فعالیت می کنند. هر یک از مناطق جغرافیایی جهان دارای سهمیه اختصاصی خود در کمیته مشورتی هستند: ۵ عضو کشورهای آفریقایی، ۵ عضو کشورهای آسیایی، ۲ عضو کشورهای اروپای شرقی، ۳ عضو کشورهای آمریکای لاتین و کارائیب و ۳ عضو اروپای غربی و سایر کشورها.

اعضای کمیته مشورتی برای یک دوره سه ساله انتخاب می شوند و می توانند برای یک دوره دیگر هم انتخاب شوند. در اولین دوره یک سوم کارشناسان برای یک سال و یک سوم دیگر هم برای دو سال انتخاب خواهند شد. نحوه تناوب مذکور از طریق رأی گیری مشخص خواهد شد (Human Rights Council, Res. 5/1, 2007, Para 65-74).

1. The Human Rights Council Advisory Committee

۲. وظایف و روش کار کمیته مشورتی

وظایف کمیته مشورتی عبارت‌اند از:

- تأمین نیروی کارشناسی لازم برای شورای حقوق بشر؛
  - مطالعه و تحقیق در مورد موضوع‌های ارجاعی به آن در خصوص حمایت و ارتقای حقوق بشر؛
  - ارائه پیشنهاد در قلمرو کاری شورا؛
  - ارائه مشورت‌های لازم به شورا بر اساس تقاضاهای دریافت‌شده از شورا، قطعنامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره شورا.
- کمیته به منظور انجام وظایفش به طور مستمر با دولت‌ها، نهادهای ملی حقوق بشر، سازمان‌های غیردولتی و سایر اشخاص و نهادهای جامعه مدنی، طبق آیینی که شورای حقوق بشر وضع کرده است، به طور مستمر ارتباط و تعامل خواهد داشت (Human Rights Council, Res.5/1, 2007: Para 79-82).
- کمیته مشورتی تخصص را در شیوه و شکلی که شورا از آن درخواست کرده، فراهم می‌کند که اغلب بر مطالعه و مشاوره مبتنی بر تحقیق متمرکز است. کمیته ممکن است در محدوده کار محوله شورا، پیشنهاد طرح‌های تحقیقاتی بیشتری را به منظور بررسی و تصویب ارائه دهد (قانونی، ۱۳۹۵: ۶۰). همچنین توصیه‌های کمیته باید اجرایی‌محور^۱ بوده و صرفاً به مسائل موضوعی در چارچوب مأموریت شورا محدود باشد و اغلب شامل ارتقا و حمایت از حقوق بشر باشند (Spohr, 2010: 188-189).
- کمیته مشورتی معمولاً به منظور انجام مطالعات، گروه‌های پیش‌نویس تشکیل می‌دهد. مطالعات این گروه‌ها در جلسه عمومی کمیته مشورتی برای بحث و تبادل نظر بیشتر ارائه می‌شود. گروه‌های پیش‌نویس به طور معمول قبل از ارسال «گزارش نهایی»، «گزارش مقدماتی» و «گزارش پیشرفت کار» خود را برای مطالعه و بررسی به شورای حقوق بشر تسلیم می‌کنند. رئیس کمیته مشورتی گزارش سالانه‌ای را به نشست سپتامبر شورای حقوق بشر ارائه می‌کند. متعاقب ارائه این گزارش گفت‌وگوهای تعاملی با کشورها و سازمان‌های غیردولتی انجام می‌گیرد (OHCHR site, 2016).
- شورای حقوق بشر از کمیته مشورتی خواسته است، در اجرای مأموریت خود با سازمان‌های غیردولتی و سایر فعالان جامعه مدنی تعامل داشته باشد (Human Rights Council, Res.5/1, 2007: Para 83).

۳. عملکرد کمیته مشورتی

در واقع «بسته نهادسازی» ارگان جدیدی با صلاحیت و اقتدار بسیار ضعیف‌تر از سلف خود، با الزام‌ها و قیدوبندهای بسیار بیشتر به «ارگان والد» خود ایجاد کرد. جلسات کمیته مشورتی که به ده روز کاری کاهش یافته، یکی از مشکلات کمیته است. همچنین بی‌علاقگی سازمان‌های غیردولتی برای مشارکت در جلسه‌های کمیته دیده می‌شود، چون مشارکت جامعه مدنی برای کار کمیته مشورتی حیاتی است، مشارکت باید برای سازمان‌های غیردولتی جذاب‌تر شود. این امر در صورتی که ثابت شود کار کمیته مشورتی بر کار شورای حقوق بشر اثر چشمگیری دارد، میسر است (Spohr, 2010, Vol 14: 214-215).

از جمله مأموریت‌ها^۱ و مسائل موضوعی که کمیته مشورتی در گذشته و در حال حاضر با دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های غیردولتی در خصوص آنها به بحث و بررسی پرداخته و در مورد آنها گزارش ارائه کرده، شامل موارد ذیل است: (قانع، ۱۳۹۵: ۵۹) تبعیض علیه جذامیان و خانواده‌های آنها، فعالیت‌های صندوق‌های مردارخوار، کودکان و نوجوانان مهاجر بدون همراه، حملات علیه اشخاص مبتلا به آلبینسم، تأثیر منفی فساد بر حقوق بشر، آموزش حقوق بشر، تقویت همکاری‌های بین‌المللی در زمینه حقوق بشر، حقوق بشر و همبستگی بین‌المللی، حکومت‌های محلی و حقوق بشر، ناپدیدشدگان، حقوق بشر و وضعیت‌های پس از درگیری‌ها و بلایا، حق غذا، حق بر صلح، ترویج حقوق بشر از طریق ورزش و آرمان‌های المپیک، گروگان‌گیری تروریستی و تأثیرات آن بر حقوق بشر، ارزش‌های سنتی، حقوق بشر و اقدامات یکجانبه قهرآمیز (OHCHR site, 2016). در زیر به شرح برخی از موارد مذکور می‌پردازیم:

۳.۱. همبستگی

در زمینه «حق بر همبستگی بین‌المللی»، شورای حقوق بشر در قطعنامه‌های ۹/۲ (۲۴ سپتامبر ۲۰۰۸)، قطعنامه ۱۲/۹ (۱ اکتبر ۲۰۰۹) و قطعنامه ۱۵/۱۳ (۳۰ سپتامبر ۲۰۱۰) از کمیته مشورتی درخواست کرد اطلاعاتی را برای کمک به ویرجینیا دندن، کارشناس مستقل حقوق بشر و همبستگی بین‌المللی، گردآوری کند. خانم دندن در حال تهیه پیش‌نویس «اعلامیه حق مردم به همبستگی بین‌المللی» است. کمیته مشورتی هم مقاله‌ای با عنوان «حقوق بشر و همبستگی» تهیه و در نشست بیست‌ویکم به شورای حقوق بشر ارائه کرد. این مقاله علاوه بر اینکه به تعریف و تعیین قلمرو «حق همبستگی» می‌پردازد، همه افراد بشر را مستحق و مشمول این حق برشمرده است (A/HRC/ AC/ 9/4).

۲.۳. غذا

در مورد حق بر غذا کمیته مشورتی مطالعاتی در خصوص موضوع‌های زیر بر عهده گرفت و گزارش آنها را تکمیل و نهایی کرد:

- تبعیض در چارچوب حق غذا؛

- راه‌ها و ابزارهایی برای پیشرفت بیشتر حقوق مردمی که در مناطق روستایی کار می‌کنند؛

- ارتباط میان سوءتغذیه شدید و بیماری‌های دوران کودکی، برای مثال کودکان مبتلا به نوما؛

- همچنین کمیته در نشست نوزدهم شورای حقوق بشر گزارش مطالعه مقدماتی در خصوص فقرای شهری و بر خورداری از حق غذا و یک مقاله مفهومی^۱ در زمینه مطالعه مقدماتی در خصوص زنان روستایی و بر خورداریشان از حق غذا به شورا تقدیم کرد.^۲

۳.۳. صلح

شورای حقوق بشر در قطعنامه ۱۴/۳ از کمیته مشورتی تهیه گزارشی برای پیش‌نویس «اعلامیه حق مردم بر صلح» را درخواست کرد. کمیته مشورتی تهیه پیش‌نویس «اعلامیه حق مردم بر صلح» را در پرتو بحث‌هایی که در نشست‌های کمیته مشورتی مطرح شده بود، به پایان رساند و در جلسه بیستم آن را به شورای حقوق بشر ارائه کرد. در ۱ جولای ۲۰۱۶ شورای حقوق بشر، قطعنامه ۲۸/۳۲ را که در آن «اعلامیه حق بر صلح» مندرج بود، تصویب کرد (HRC, 2016, A/HRC/33/60) و به مجمع عمومی توصیه کرد که این اعلامیه را تصویب کند (HRC, 2016, A/HRC/28/32).

۳.۴. اقدامات قهرآمیز یکجانبه

در نشست بیست و چهارم شورای حقوق بشر، قطعنامه ۲۴/۱۴ با عنوان «حقوق بشر و اقدامات قهرآمیز یکجانبه» تصویب شد. در این قطعنامه، شورا از کمیته مشورتی درخواست کرد که براساس تحقیق گزارشی حاوی توصیه‌هایی در خصوص سازوکارهای ارزیابی تأثیر منفی اقدامات یکجانبه قهرآمیز بر خورداری از حقوق بشر و ترویج شفافیت تهیه کند (A/HRC/RES/24/14). کمیته مشورتی اقدام به تهیه این گزارش کرده و گزارش پیشرفت کارش را نهایی کرد و در نشست بیست و هشتم شورا ارائه نمود.

این گزارش نهایی بر نتایج مضر و زیانبار اقدامات قهرآمیز یکجانبه بر بهره‌مندی از حقوق بشر در جمعیت‌های غیرنظامی کشورهای هدف تمرکز کرده و شامل توصیه‌هایی برای استفاده

1. Concept Paper

2. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/RightToFood.aspx#discrimination>

از سازوکارهای مناسبی است که ممکن است در ارزیابی نتایج منفی چنین اقداماتی و ترویج پاسخگویی مؤثر باشد (A/ HRC/ 28/ 74).

۳.۵. تروریسم

شورای حقوق بشر در قطعنامه ۱۸/۱۰ با عنوان «حقوق بشر و مسائل مرتبط با گروهان‌گیری تروریستی» از کمیته مشورتی خواست با توجه ویژه به تأثیر گروهان‌گیری تروریستی و اتخاذ اعمال متعاقب آن از جمله پرداخت خون‌بها، حقوق بشر گروهان‌ها، اجتماعات محلی مربوطه و نقش همکاری‌های منطقه‌ای مطالعه‌ای انجام دهد. کمیته با دعوت همه طرف‌های ذی‌ربط شامل دولت‌های عضو، سازمان‌های بین‌المللی، نهادهای ملی حقوق بشر و سازمان‌های غیردولتی، گزارش‌نهایی‌اش با عنوان «حقوق بشر و مسائل مرتبط با گروهان‌گیری تروریستی» را با توجه ویژه بر حقوق بشر گروهان‌ها و جوامع محلی نوشت و آن را در نشست بیست‌وچهارم به شورای حقوق بشر ارائه کرد.^۱

۳.۶. حکومت‌های محلی

شورای حقوق بشر، قطعنامه ۲۴/۲ را در مورد «حکومت محلی و حقوق بشر» تصویب (A/HRC/RES/24/2) و از کمیته مشورتی درخواست کرد گزارشی براساس منابع موجود درباره نقش «حکومت محلی در ترویج و حمایت حقوق بشر» شامل جریان‌سازی حقوق بشر در اداره محلی و خدمات عمومی، با نظر به گردآوری بهترین رویه‌ها و چالش‌های عمده تهیه کند و گزارش پیشرفت کارش را در نشست بیست‌وهفتم شورا (سپتامبر ۲۰۱۴) ارائه دهد.

کمیته پیش‌نویس گزارش تهیه‌شده، توسط آقای هیوسینو^۲ را بررسی و آن را به‌عنوان گزارش پیشرفت کار تأیید کرد که به شورا ارائه شد (A/HRC/ 27/59). در این نشست شورا از کمیته مشورتی خواست تا به تحقیق خود ادامه دهد و گزارش‌نهایی در مورد «نقش حکومت محلی در ترویج حقوق بشر» ارائه کند (A/ HRC/ Res/ 27/ 4).

کمیته مشورتی گزارش‌نهایی را آماده و به شورا ارائه کرد. در این گزارش نقش حکومت محلی در ترویج و حمایت از حقوق بشر و چالش‌های اصلی که حکومت‌های محلی با آن روبه‌رو هستند، بررسی و توصیه‌هایی برای رویاروی با آن چالش‌ها براساس بهترین رویه در جریان‌سازی حقوق بشر در مدیریت محلی و خدمات عمومی بیان شده است. این گزارش یادآور شده که حکومت مرکزی وظیفه دارد اطلاعات مربوط به حقوق بشر را در اختیار حکومت محلی

1. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/HRTerroristhostageTaking.aspx>

2. Hüseyinov

و مقامات محلی قرار دهد و آنها را از قوانین ملی حقوق بشر و قوانین بین‌المللی حقوق بشر آگاه سازد (A/HRC/30/49).

۷.۳. جنگ‌ها و بلایا

شورای حقوق بشر در مورد وضعیت‌های پس از بلاها و درگیری‌ها، قطعنامه ۲۲/۱۶ را در نشست بیست‌ودوم خود با عنوان «حمایت از حقوق بشر در موقعیت‌های پس از بلایا و درگیری‌ها» تصویب کرد (A/HRC/ Res/22/16). شورا در این قطعنامه از کمیته مشورتی خواست، گزارشی درباره «بهترین رویه‌ها و چالش‌های اصلی در ترویج و حمایت از حقوق بشر در وضعیت‌های پس از بلاها و جنگ‌ها» با تمرکز بر تلاش‌ها جهت نوسازی تهیه و در نشست بیست‌وهشتم ارائه کند (A/ HRC/ Dec/ 26/116). کمیته مشورتی این گزارش (A/ HRC/ 28/ 76) را تهیه و ارائه کرد.^۱ در این گزارش نهایی با عنوان «بهترین رویه‌ها و چالش‌های اصلی در ترویج و حمایت از حقوق بشر در وضعیت‌های پس از بلایا و درگیری‌ها (جنگ‌ها)» آمده است: عنوان این تحقیق «شباهت‌های» میان دو وضعیت پس از بلاها و وضعیت پس از درگیری‌ها را به نظر متبادر می‌کند که هر دو وضعیت تهدیدی جدی و شدید برای بهداشت، ایمنی، امنیت و رفاه یک جامعه یا گروه بزرگی از مردم هستند.

کمیته مشورتی در این گزارش به منظور تقویت و حمایت از جمعیت‌ها در وضعیت‌های پس از بلایا و درگیری‌ها رویکرد حقوق بشری کاملی را که شامل حقوق بشردوستانه بین‌المللی، حقوق پناهندگان و حقوق کیفری بین‌المللی، اتخاذ کرده است. رویکرد حقوق بشرمحور، شامل اصول شفافیت، مشارکت، مشورت با افراد ذی‌نفع، عدم تبعیض و توجه ویژه به نیازهای افراد در خطر و حاشیه‌نشینان و پاسخگویی و اغتنام فرصت‌هاست (A/HRC/28/76).

۸.۳. آموزش حقوق بشر

شورای حقوق بشر قطعنامه ۶/۱۵ را در زمینه آموزش حقوق بشر تصویب و در آن از کمیته مشورتی درخواست کرد پیش‌نویس اعلامیه‌ای در خصوص آموزش حقوق بشر را تهیه کند. کمیته مشورتی از این درخواست استقبال کرد و در اولین نشستش به یک گروه پیش‌نویسی وظیفه انجام کارهای مقدماتی و تدوین عناصر چارچوب مفهومی در این زمینه را محول کرد. پیش‌نویس تهیه‌شده «اعلامیه آموزش حقوق بشر» برای ملاحظه در نشست سیزدهم به شورای حقوق بشر تقدیم شد. شورای حقوق بشر براساس این پیش‌نویس و متعاقب قطعنامه ۱۳/۱۵، در ژانویه

1. http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/HRpostdisasterandpostconflict_situations.aspx

۲۰۱۱ «اعلامیه ملل متحد در خصوص آموزش حقوق بشر» را تصویب کرد. سپس مجمع عمومی در دسامبر ۲۰۱۱ این اعلامیه (A/ Res/ 66/ 137) را تأیید کرد.^۱

۳.۸. گمشدگان^۲

واژه «گمشدگان» یا اشخاص گمشده به افرادی که خانواده‌هایشان از ایشان خبری ندارند و این مسئله در شرایط درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی و غیر بین‌المللی اتفاق افتاده، تعریف شده است. این مفهوم گسترده‌تر و متفاوت از واژه «ناپدیدشدگی اجباری یا ناخواسته»^۳ می‌باشد که در کنوانسیون حمایت از ناپدیدشدگان اجباری تعریف شده است.^۴ گم شدن افراد نه تنها بر خود قربانی اثر می‌گذارد، بلکه پیامدهای وخیمی را برای خانواده آنها و به‌ویژه همسران، کودکان و افراد مسن که در وضعیت آسیب‌پذیرتری هستند، به‌بار می‌آورد (A/HRC/14/42). موضوع گمشدگان در نشست نهم شورای حقوق بشر، بررسی و تصمیم گرفته شد و در تصمیم شماره ۹/۱۰۱ از کمیته مشورتی درخواست شد مطالعه‌ای با تمرکز بر بهترین رویه‌ها در مورد مسئله افراد گمشده انجام دهد. این کمیته در این خصوص گزارش نهایی‌اش (A/ HRC/16/70) را در مارس ۲۰۱۰ به شورا ارائه کرد.^۵ در این گزارش به‌طور عمده بر تعهدات حقوقی بین‌المللی دولت‌ها و طرفین درگیری‌های مسلحانه در خصوص افراد گمشده تمرکز شده و یادآوری شده است که مسئولیت اولیه جلوگیری از ناپدیدشدگی و تعیین آنچه اتفاق افتاده، در مورد اشخاص گمشده با مقامات دولتی است. دولت‌ها هم به موجب حقوق بشر دوستانه بین‌المللی و هم حقوق بشر متعهدند که برای جلوگیری از مفقود شدن کاهش احتمال گم شدن افراد اقدامات مناسب اتخاذ کنند. دولت‌ها در پاسخ به نیازهای مادی، روانی و حقوقی که خانواده‌های افراد گمشده دارند، به اتخاذ اقداماتی متعهدند (A/HRC/14/42). خانواده‌ها حق دارند سرنوشت افراد مفقودشده خود در جنگ را بدانند (ICRC and Inter – parliamentary Union, 2009, 9). مقامات دولتی صلاحیت‌دار متعهدند که همه اقدامات لازم برای یافتن بقایای انسانی و بازگرداندن آنها به خانواده‌هایشان را تضمین کنند (Scevezzi and Citroni, 2007, 2).

1. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/HRACEducation.aspx>

2. Missing Persons

3. Enforced or Involuntary Disappearance

۴. در ماده ۲ «کنوانسیون بین‌المللی حمایت از همه اشخاص در برابر ناپدیدشدگی اجباری» مقرر شده است: برای مقاصد این کنوانسیون منظور از «ناپدید شدن اجباری» توقیف، بازداشت، ربودن یا هر شکل دیگر محرومیت از آزادی به وسیله ماموران دولت یا اشخاص یا گروه‌های اشخاص است که با مجوز، حمایت یا رضایت و عدم مخالفت دولت، انجام می‌شود و سپس از پذیرش، محروم کردن از آزادی یا پنهان کردن سرنوشت یا محل اختفای شخص ناپدید شده که چنین شخصی را خارج از حمایت قانون قرار می‌دهد، امتناع می‌شود.

5. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/MissingPersons.aspx>

۳.۹. فساد

در مورد پدیده «فساد» شورای حقوق بشر قطعنامه ۲۳/۹ (A/HRC/Res/23/9) را با عنوان «اثر منفی فساد بر بهره‌مندی از حقوق بشر» در نشست بیست‌وسوم تصویب کرد. در این قطعنامه شورا ارتباط میان تلاش‌های ضد فساد و حقوق بشر و اهمیت کشف چگونگی بهبود بخشیدن به استفاده از ابزارهای حقوق بشر ملل متحد در این خصوص را شناسایی می‌کند و از کمیته مشورتی می‌خواهد که براساس تحقیق، گزارشی به شورای حقوق بشر در خصوص «تأثیر منفی فساد بر بهره‌مندی از حقوق بشر» ارائه کند و در آن روش‌ها و شیوه‌هایی را که شورا و سایر نهادهای فرعی آن باید این مسئله را مورد توجه قرار دهند، توصیه کند و در این زمینه نظرها و اطلاعات کشورهای عضو، سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای مربوطه که به مسئله فساد می‌پردازند، به‌ویژه اداره جرائم و قاچاق مواد مخدر، آکادمی بین‌المللی ضد فساد، کمیساریای عالی حقوق بشر، نهادهای ملی حقوق بشر، جامعه مدنی و مؤسسات آکادمیک مربوطه را به‌هنگام تهیه گزارش جویا شود.

کمیته مشورتی گزارش مذکور^۱ را تهیه و در نشست بیست‌وهشتم به شورای حقوق بشر ارائه کرد.^۲ در این گزارش ارتباط بین حقوق بشر و فساد شرح داده شده و چگونگی تأثیر فساد بر افزایش و ارتکاب نقض حقوق بشر و آثار اقداماتی که برای مبارزه با فساد صورت می‌گیرد، بر برخورداری از حقوق بشر و آثار مختلف فساد بر افراد و گروه‌های آسیب‌پذیر نظیر بومیان، زنان، کودکان، پناهندگان، معلولان و... و اجتماع از طریق تأثیر بر منابع مالی و غیره توضیح داده شده است. همچنین در این گزارش آمده پیشگیری از فساد در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی نیازمند افزایش آگاهی، انتشار اطلاعات، آموزش و پرورش طرف‌های ذی‌ربط و توجه به نیازهای گروه‌های آسیب‌پذیر که اولین قربانیان فساد و نقض حقوق بشرند، ممکن است. (A/HRC/28/73)

۳.۹. جذام

در مورد مبارزه با تبعیض علیه بیماران مبتلا به جذام، شورای حقوق بشر از کمیته مشورتی درخواست کرد که پیش‌نویس «مجموعه‌ای از اصول و دستورالعمل‌ها برای محو تبعیض علیه جذامیان و خانواده‌هایشان»^۳ را تهیه و تنظیم و تا سپتامبر ۲۰۰۹ برای ملاحظه به شورای حقوق بشر ارائه کند.

کمیته مشورتی یک نفر از اعضایش را برای تنظیم این پیش‌نویس تعیین کرد و در نهایت در نشست پنجم، «مجموعه اصول و دستورالعمل‌ها برای محو تبعیض علیه جذامیان و

1. A/ HRC/ 28/73

2. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/NegativeImpactCorruption.aspx>

3. Principles and Guidelines for The Elimination of Discrimination Against Persons Affected by Leprosy and Their Family Members

خانواده‌هایشان» را بررسی، تأیید و نهایی کرد و برای ملاحظه و بررسی در نشست پانزدهم به شورای حقوق بشر ارائه کرد. شورای حقوق بشر در قطعنامه ۱۵/۱۰ «مجموعه اصول و دستورالعمل‌های محو تبعیض علیه جذامیان و خانواده‌هایشان» را مورد توجه و تقدیر قرار داد و از مجمع عمومی خواست مسئله حذف تبعیض علیه جذامیان و خانواده آنها و راه‌های ممکن ترویج بیشتر این اصول را بررسی کند (A/HRC/RES/15/10). سپس این طرح به وسیله شورای حقوق بشر و مجمع عمومی به ترتیب در سپتامبر و دسامبر ۲۰۱۰ تصویب شد.

شورا سپس در ژوئن ۲۰۱۵، قطعنامه ۲۹/۵ در خصوص «محو تبعیض علیه جذامیان و خانواده‌های آنها» را تصویب کرد و به کمیته مشورتی مأموریت داد تا مطالعه‌ای به منظور بازنگری و تجدیدنظر در اجرای اصول و دستورالعمل‌های محو تبعیض علیه جذامیان و خانواده‌های آنها و موانع مربوط به آنها انجام دهد (A/HRC/ Res/ 29/5) و گزارشی شامل پیشنهادها برای انتشار گسترده‌تر و اجرای مؤثرتر این اصول و دستورالعمل‌ها به منظور حذف تبعیض، ترویج، حمایت و احترام به حقوق بشر جذامیان و خانواده آنها در نشست سی و پنجم (ژوئن ۲۰۱۷) به شورا ارائه دهد.^۱

نتیجه‌گیری

«کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر» در طول مدت حیات خود به توسعه استانداردهای حقوق بشر و جلب توجه کمیسیون حقوق بشر به مسائل خاص پرداخت. این کمیسیون به تدریج براساس تفاسیری موسع اختیارات و صلاحیت‌های خود را افزایش داد و در موارد متعددی اقدام به صدور قطعنامه کرد. به مرور زمان این نهاد فرعی به اندازه رکن والد خود دارای اقتدار شد و در مواردی عملکردی موازی آن داشت. اگرچه عملکرد و نقش کمیسیون فرعی مورد تأیید کمیسیون حقوق بشر بود و مطالعات انجام‌یافته توسط آن دارای اهمیت بود و در بسیاری موارد به پیدایش اسناد بین‌المللی منجر شده بود، اما عملکرد آن به مرور مورد انتقاد برخی کشورها به‌ویژه کشورهای جهان سوم قرار گرفت (صمدی، ۱۳۹۱: ۹۶). پس از انحلال کمیسیون حقوق بشر و ایجاد شورای حقوق بشر با توجه به تجربه کمیسیون فرعی تلاش شد که نهاد جایگزین از اختیارات و صلاحیت‌های کمتری برخوردار باشد و از اقتدار آن کاسته شود، به‌گونه‌ای که نهاد جدید اجازه صدور قطعنامه و تصمیمات نداشته و تنها اجازه صدور توصیه‌نامه داشته باشد، بنابراین اختیارات و صلاحیت‌های کمیته مشورتی به شدت محدود شد و به‌حدی این محدودیت‌ها افزایش یافت که عملاً بر عملکرد و کارایی این نهاد اثرگذار بوده است.

1. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/Leprosy.aspx>

وابستگی و قیدوبندهای زیاد نسبت به نهاد والد (شورا) - تا جایی که حتی کمیته برای افزایش طول مدت روزهای مطالعه و انجام و ارائه گزارش باید با تصویب و دستور شورای حقوق بشر عمل کند - بی شک در عملکرد این نهاد آثار منفی بر جای گذاشته است.

به نظر می رسد اگر اختیارات بیشتری به این کمیته داده شود، حتی اگر این صلاحیتها و اختیارات به حد کمیسیون قبلی نباشد، امکان فعالیت های بیشتری فراهم خواهد شد و این امر می تواند در بهبود و ارتقای عملکرد کمیته اثر بگذارد و شورا نیز می تواند از توان کارشناسی و تخصصی این کمیته استفاده بهتری ببرد. اختیار و امکان تصویب تصمیمات یا حتی قطعنامه ها توسط کمیته فضای ابتکار بیشتری را برای این نهاد فراهم خواهد ساخت و بر قدرت حمایتی این نهاد از حقوق بشر می افزاید.

به هر روی با وجود محدودیت های بیان شده، بررسی و تحلیل عملکرد کمیته مشورتی در این مطالعه نشان داده که کمیته مشورتی در ایفای نقش خود به عنوان یک «مشاور بین المللی» در شورای حقوق بشر موفق عمل کرده و تاکنون دستاوردهای خوبی در زمینه برخی موضوعات حقوق بشری مانند آموزش حقوق بشر و حق بر صلح داشته است.

منابع

۱. فارسی

الف) کتابها

۱. آقائی، بهمن (۱۳۷۶). فرهنگ حقوق بشر، تهران: گنج دانش.
۲. امید زمانی، محسن (۱۳۸۹). شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
۳. بیگزاده، ابراهیم (۱۳۸۹). حقوق سازمان های بین المللی، تهران: مجد.
۴. فراسیون، منصور (۱۳۵۴). راهنمای سازمان ملل متحد، تهران: وزارت علوم و موسسه انتشارات فرانکلین.
۵. قانعی، محسن (۱۳۹۵). نهادهای نظارتی بین المللی حقوق بشر، تهران: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.
۶. مهرپور، حسین (۱۳۷۴). حقوق بشر در اسناد بین المللی و موضع جمهوری اسلامی ایران، تهران: اطلاعات.
۷. میر عباسی، سید باقر؛ میرعباسی، رزی (۱۳۸۸). نظام جهانی ارزیابی و حمایت از حقوق بشر، ج ۱، تهران: جنگل جاودانه.
۸. نگوین، کک دین؛ پاتریک دینه و دیگران (۱۳۸۴). حقوق بین الملل عمومی، ج ۱، ترجمه

حسن حبیبی، تهران: اطلاعات.

ب) مقالات

۹. عمادی، سید محسن (بهار ۱۳۹۱). «تأثیر تحریم‌های اقتصادی شورای امنیت سازمان ملل متحد در بهره‌مندی از حقوق بشر»، فصلنامه سیاست خارجی، سال بیست‌وششم، ش ۱.

ج) پایان‌نامه‌ها

۱۰. صمدی، جلال (۱۳۹۱). تحلیل عملکرد شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد از آغاز تا بازنگری (۲۰۱۱-۲۰۰۶)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بشر، دانشگاه تهران.

۱۱. سجادی جزی، سید مجتبی (۱۳۷۹). کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد با تأکید بر روابط آن با ج.ا.ای، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه تهران.

۲. انگلیسی

A) Books

12. Alston, Philip, Steiner, Henry J., Goodman, Ryan (1996). *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*, United States of America, University of Michigan, Clarendon Press.
13. Center for Human Rights, United Nations, OHCHR, (1987), *Human Rights Machinery*, Switzerland, Fact Sheet, No.1.
14. Freedman, Rosa, *The United Nations Human Rights Council: A Critique and Early Assessment*, London and New York: Routledge, 2013.
15. ICRC and Inter – Parliamentary Union, (2009). *Missing Persons Handbook for Parliamentarians*, NO, 17.
16. Lawson, Edward (1996). *Encyclopedia of Human Rights*, United State of America, Taylor & Francis.
17. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2005). *The Sub-Commission on The Promotion and Protection of Human Rights*, Switzerland, Available at: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SC/Leaflet_2005_En.pdf
18. Spohr, Maximilian (2010). *United Nations Human Rights Council, Between Institution- Building Phase and Review of Status*, In Max Planck Yearbook of United Nations Law, Editors Armin von Bogdandy, Rüdiger Wolfrum, Netherlands, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, Volume 14, P.169-218.
19. Scevazzi, Tallio; Citroni, Gabriella (2007). *The Struggle against Enforced Disappearance and The 2007 United Nations Convention*, Leiden Boston, Martinus Nijhoff publishers
20. United Nations, (1995). *The United Nations and Human Rights 1945-1995*, New York The United Nations Blue Books Series Volume VII.

B) Documents

21. General Assembly(3 April 2006). Human Rights Council, A/Res/ 60/ 251
22. Human Rights Council resolution 5/1 ,Res/ HRC / 5/1, 18 June 2007
23. Institution – building of the United Nations Human Rights Council ,A / HRC / 5/ 21 (7 August 2007)
24. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights,General Assembly ,Resolution 2200A (XXI) ,of 16 December 1966.
25. Rules of Procedure of the Functional Commissions of the Economic and Social Council, E/5975/Rev.1,1983.
26. Human Rights Council (22 July 2016) ,*Open-ended intergovernmental working group on a draft United Nations declaration on the right to peace*, A/HRC/33/60
27. Ruhashyankiko, Nicomède, "Study on the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide." Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, Doc E/CN.4/Sub.2/416 of 197.9
28. Whitaker, Benjamin (1985). "Study on the Question of the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide." Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights: Doc E/CN.4/Sub.2/1985/6.
29. Sub-Commission resolution 1995/1, 6th meeting (3 August 1995)
30. Sub-Commission resolution 1996/16
31. Opendocument Sub-Commission Resolution 1997/36
32. E/CN.4/Sub.2/2002/38, "Human Rights and Weapons of Mass Destruction, or with indiscriminate effect, or of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering" Working paper submitted by Y.K.J. Yeung Sik Yuen
33. "Reprot of the Sub- Commission on the Promotion and Protection of human Rights on its fifty- eighth session ". A/ HRC / 2/2. OHCHR, November 2006. Retrieved 11 August 2009.
34. Human Rights Council, Promotion and protection of human rights in post-disaster and post-conflict situations, 27 June 2014, A/ HRC/ DEC / 26/116.
35. Human Rights Council, Study of the Human Rights Council Advisory Committee on Discrimination in the Context of the Right to Food, 16 February 2011,A/HRC/16/40.
36. Commission on Human Rights, 21 June 1946,E/RES/9(II)
37. Economic and Social Council , 30 August 1999,Decision 1999/256,E/1999/99
38. Final Research-Based Report of the Human Rights Council Advisory Committee on Best Practices and Main Challenges in the Promotion and Protection of human Rights in Post-Disaster and Post-Conflict Situations,10 February 2015, A/HRC/28/76.
39. Final report of the Human Rights Council Advisory Committee on the issue of the Negative Impact of Corruption on the Enjoyment of Human Rights ,5 January 2015 , A/HRC/28/73.
40. Find Report of the Human Rights Council Advisory Committee, Role of Local Government in the Promotion and Protection of Human Rights,7 August 2015. A/HRC/30/49
- 41.UNESCO, Convention against Discrimination in Education, 14 December 1960,ED/2003/CONV/H/1
- 42.International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, 20December 2006, A/RES/61/177.

C) web sites

43. www.ohchr.org/EN/HRBodies/SC/Pages/SubCommission.aspx.
44. [wikipedia,2016,https://en.wikipedia.org/wiki/Sub-Commission_on_the_Promotion_and_Protection_of_Human_Rights#cite_note-17](https://en.wikipedia.org/wiki/Sub-Commission_on_the_Promotion_and_Protection_of_Human_Rights#cite_note-17)
46. https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Commission_on_Human_Rights
47. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/SC/Leaflet2005_En.pdf
48. https://en.wikipedia.org/wiki/Commission_on_the_Promotion_and_Protection_of_Human_Rights#cite_note-17
49. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/AboutAC.aspx>
50. www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/AboutCouncil.aspx.
51. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CHR/Pages/CommissionOnHumanRights.aspx>
52. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/AboutAC.aspx>
53. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Food/Pages/ACRightToFood.aspx>
54. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/RightToPeace.aspx>
55. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/HRACEducation.aspx>
56. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/Leprosy.aspx>
57. https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Commission_on_Human_Rights
58. www.un.org/News25 August 2006
59. www.un.org/News25 August 2006
60. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/AdvisoryCommittee/Pages/RightToFood.aspx#discrimination>